

Junaška pesnitev *Kalevala* Spomenik finske identitete

Pesnitev *Kalevala* imenujemo včasih finska Ilijada. Ep je našel pomembno mesto v svetovni književnosti. Pred več kot sto leti, 6. decembra 1917, je postala Finska neodvisna država. Pri tem je ep *Kalevala* odigral odločilno vlogo. V sestavku bomo osvetlili dva zorna kota te junaške pesnitve. Uvodoma bomo opisali življenje in delo izdajatelja *Kalevale*, zdravnika in botanika Eliasa Lönnrota. Sledi oris o prelomni, duhovni razlagi pesnitve, ki jo je spesnil filozof in pisatelj Pekka Ervast.

Dick van Niekerk

ELIAS LÖNNROT (1802–1884)

Ob velikem jezeru na jugozahodu Finske stoji majhna in samotna kočica. Vse na okoli jo vidi le oddaljeno obzorje. Nihče ne bi pomislil, da je tu nastal duhovni temelj finske države, ki je bila ustanovljena v 70 kilometrov oddaljenih Helsinkih. V tej koči je odraščal Elias Lönnrot, sin revnega krojača, zbiralec ljudskega izročila in izdajatelj *Kalevale*. Skupaj s šestimi sestrami je živel v eni sobici. Ko je oče Lönnrot nekega aprilskega dne leta 1802 izročil svojega četrtega otroka sosedu, da bi ga peljala h krstu, jo je na dolgi poti zajel snežni metež. Soseda se je nekako prebila do cerkve, vendar je med potjo pozabila, kako naj bi bilo fantu ime. Zato je duhovnik pogledal na cerkveni koledar in krstil otroka z imenom Elias, kot je bilo ime svetnika tistega dne.

Eliasovo otroštvo je bilo skrajno preprosto in revno. V skromni koči so pogosto mešali moko z lišaji in semeni borovih češarkov, ko pa je tudi tega zmanjkalo, je nastopila lakota. Med vojno so otroci morali prosjačiti. Medtem ko je molče stal in čakal poleg vrat je tudi šestletni Elias prosil za hrano. To ga ni motilo, saj je medtem, ko je hodil, pozabil na lakoto. Ko ni zmogel več, je doma prebiral edine tri knjige, ki so jih imeli: *Sveto pismo*, cerkveno pesmarico in katekizem. Nato je nadaljeval s prosjačenjem. Kot desetletnik je nekaj časa smel obiskovati šolo, kjer so poučevali v njemu neznanem jeziku, tj. švedščini. Šolanje je opustil, ker je moral pomagati očetu pri delu. Kmalu je našel možnost nadaljevanja šolanja, tokrat v glavnem mestu Helsinki. Ker ni imel knjig, si jih je sposojal od prijatelja, medtem ko je ta odšel na kosilo. Bral jih je zunaj na strupenem mrazu, sedeč na stopnicah. Tri leta se je šolal. Obenem je služil denar tako, da je pomagal univerzitetnim delavcem pri različnih delih. Nato so ga že drugič poklicali domov, ker so potrebovali njegovo pomoč.

Kaplan luteranske skupnosti je nato prevzel odločilno vlogo v Eliasovem življenju. Pod njegovim vodstvom je sedemnajstletni Elias po starem običaju, kot nekoč Luter, hodil od hiše do hiše. Premagal je svojo mladostno zadrego, pel psalme in prosil za žito, iz katerega je lahko doma spekel kruh. Na ta način je za nekaj časa družini preskrbel živež. Nato se je vpisal na gimnazijo. Ko je družini ponovno zmanjkalo hrane, je poiskal delo v lekarni. Čez dan ni imel niti minute časa, toda ponoči se je tako pridno in intenzivno učil, da se je lahko z dvajsetimi leti vpisal na univerzo. Študentsko združenje, ki se mu je želel priključiti, ga je zavrnilo, ker je med šolanjem na gimnaziji opravljal na šoli delo, ki so ga drugi prezirali.

Drugi Orfej

Šest let kasneje, poleti leta 1828, se je dr. Lönnrot, ki je pravkar končal študij medicine, odpravil na prvo zbirateljsko pot. Bos, oblečen kot kmet, z malo denarja pri sebi, s palico v roki, pipo tobaka v ustih, velikim nahrbtnikom in puško na rami, z na trak privezано piščaljo okoli vratu, je hodil od vasi do vasi. Izdajal se je za kmečkega sina, ki gre obiskat družino v Karelijo. Ponekod so ga imeli za cestnega razbojnika, večinoma pa so ga prijazno sprejeli. Ko je prispel v novo vas in so se okoli njega začeli zbirati vaščani, je vzel piščal, nanjo zaigral in tako privabil še več ljudi. V dnevnik je zapisal, da se je takrat počutil kot drugi Orfej oziroma kot drugi Vianamoinen, kot je njegova finska različica. Ko je končal z igranjem na piščal je povprašal po pevcih in pripovedovalcih lokalnih povesti in pesmi. Kasneje jih je poiskal. Potem je iz torbe vzel pravkar izdano zbirko ljudskih pesmi in iz nje bral. Večino tega, kar je bral, jim je bilo ljudem že znano. Včasih so navdušeno peli z njem. Spet drugič se mu to ni posrečilo, saj se marsikdo ni mogel upreti žganju.

Sčasoma je nastala obsežna zbirka ljudskih pesmi.

Potovanju je sledilo še deset potovanj. V šestnajstih letih je prehodil, peš ali s smučmi, skoraj 20.000 km. Nabral je ljudske pesmi in pripovedke iz pokrajine Karelije. Viri *Kalevale*, finske Iliade, so se počasi prelili v oprijemljivo obliko.

Iskanje ustnega ljudskega izročila

Lönnrot se je osredotočil na Karelijo ker je bilo tam, v primerjavi z drugimi finskimi pokrajinami, ustno izročilo pesmi pri ljudstvu, ki ni znalo ne brati ne pisati, izvirno in skoraj popolnoma nedotaknjeno. Pravilno je ugotovil, da je skrajni čas, da se pesmi zapišejo in na ta način ohranijo. Tega se je lotil tudi zaradi prigovarjanja tedanjega

najpomembnejšega ljudskega pevca, po finsko *laulaja*, ki mu je pel ljudske pesmi. To je bil osemdesetletni Arhippa Perttunen iz Latvarjävija, iz ruskega dela *Karelje*. Vse znanje je podedoval po očetu, velikem Jivana, ki je bil še veliko boljši pevec kot on. Lönnrotu je pripovedoval, kako je kot otrok spremljal očeta, ko je zvečer odšel na ribolov. S prijatelji ribiči so z roko v roki sedeli ob ognju. Jivana je pel celo noč, brez da bi ponovil eno samo vrstico. »Takrat sem bil še otrok, poslušal sem in se naučil najpomembnejših pesmi. Veliko sem jih že pozabil. Po moji smrti ne bo nihče od mojih sinov postal tak pevec, kot sem sam postal po očetu. Zanimanje za petje in pesmi ni več tako, kot je bilo v moji mladosti. Takrat je bilo to pomemben del vsakdana na vasi, in sicer tako pri delu kot v prostem času. Sicer se tudi zdaj na srečanjih sliši petje, a največkrat takrat, ko pevec kaj spije, in le redkokdaj je pesem dobra. Namesto starih, mladina danes poje svoje nedostojne pesmi, s katerimi si nočem mazati ust. Ah, če bi vsaj ena oseba takrat kot ti sedaj, iskala vse te pesmi, bi bilo dva tedna premalo, da bi zapisala vse pesmi, ki jih je znal moj oče.«

Lönnrotovo zbirateljstvo je bilo povsem v duhu tedanjega časa. Gibal se je v odlični družbi. Navdahnjeni od bratov Grimm in lokalnih pastirjev so učenjaki po celi Evropi iskali ljudsko izročilo iz davne preteklosti. Povsod so hoteli spoznati svoj narod in ker je bilo le malo pisanih virov, dopolniti njegovo zgodovino z ustnim izročilom. To je bila logična posledica zahtev ljudi, da bi pregnali tuje vladarje, pridobili politični vpliv in na koncu dosegli avtonomijo. Vse te težnje so prišle v zavest ljudi z evropsko pomladjo narodov leta 1848. Pogosto so bile le začasno uresničene.

Kalevala se razkrije

V nizu interpretacij Kalevale zavzema razlaga finskega učenjaka Pekka Ervasta posebno mesto. Na začetku so Kalevalo interpretirali predvsem iz zgodovinskega vidika. V njej so videli dogodke iz pradavne, domnevno zlate dobe, ki je pomagala pri nastanku finske nacionalne identitete in samopodobe. Kasneje je prevladal mitološki pogled. Danes je vsesplošno sprejeto, da je *Kalevala* kulturni produkt 19. stoletja. Ervast se je od vsega tega drastično ograbil. Leta 1916, leto dni pred finsko razglasitvijo neodvisnosti, je ponudil novo, senzacionalno in revolucionarno razlago. *Kalevala* opisuje prehod iz poganstva v značilno finsko verzijo krščanstva, ki vsebuje opis krščanske iniciacije. Kljub intenzivnem udejstvovanju pri nacionalnem preporodu je bil Ervast nasprotnik vsakega nacionalizma. V njegovih očeh je edini zgled resnično izstopajočega človeka samo Kristus. »V Kristusu so združene vse človeške duše.

Skupaj sestavljajo veliko misterijsko telo, s katerimi se je odel logos človeštva, Kristus. To je Kristusovo telo.«

Pekka Ervas se je v interpretaciji Kalvale osredotočil na vlogo Sampo in treh junakov, prvi je star pevec Wäinämöinen, drugi je kovač Ilmarinen, tretja je mala živahna sova Lemminkainen, glas prihodnosti. Izražajo se z nenavadno, dobesedno nadčloveško govorico, z nadčloveškim pomenom. Mestoma se zdijo kot pošasti v zagonetni povesti. V pesnitvi je Sampo opisan kot nekakšen pokrov, ki kot mlin melje moko, sol in denar ter tako prinaša blagostanje. Zato bi vsak želel imeti Sampo.

Ilmarinen je skoval Sampo za nenavadno pokrajino, v kateri so živeli starejši bratje človeštva, primitivnejši ljudje kot Finci. To je naredil zaradi vztrajnega nadlegovanja Wäinämöina. Nato se zgodijo različni dogodki in čas teče dalje. Nekoč se Wäinämöinen in Ilmarinu zazdi, da bi morala Sampo prinesiti nazaj iz tujine v domovino. Na povratku, na poti polni nevarnosti in težav, se Sampo po nesreči razbije.

*Wäinämöinen star in resničen
vidi kipenje valov,
opazuje vrvež na obali,
vidi kako nosi plima na obalo
razbitine Sampo
in njegove barvite dele pokrova.
Tega je bil zelo vesel.
Zato spregovori sledeče besede:
»Iz njega vzklije kal semena,
je nespremenljiv izvor blaginje.
Iz njega izhaja oranje, sejanje
in nato rast vseh oblik.
Iz njega izhaja sij lune.
Nato posije sonce polno blaženosti
na široka polja Finske dežele,
čez obsežne širjave Finske domovine.«*

Razbiti Sampo

Sledeč razlagi Pekka Ervasta simbolizira Sampo popolno duhovno telo. Na koncu se razbije. To pomeni, da Sampo kot vir modrosti in glasnik sreče, ni rezerviran le za enega samega človeka. Sampo se mora razbiti, da bi vsak lahko dobil njegov del. Kaj pa je s Sampovo nesmrtnostjo? Mar se za tem ne skriva velik misterij? Ervast meni, da izguba Sampa vsebuje njegovo bodoče vstajenje, kar je zakon življenja. Vse duhovno, kar je izgubljeno, se bo ponovno pojavilo. Vse se bo obnovilo. Kdor izgubi življenje, bo našel večno življenje.

Na koncu epa *Kalevalle* je ganljiv prizor z Marjatto, čisto devico in njenim otrokom, ki ga je zapusti Wäinämöinen. Dogodek v epu je prvi razložil Ervast. Krščanstvo, ki je na Finskem začelo poganjati korenine, je bilo neosebno, neodvisno od dogem, prostora in časa. Marjatta poskrbi, da z otrokom ubeži brutalnemu Ruotusu, ki ima vlogo, ki je primerljiva s Herodovo. Nikjer ni omenjen zgodovinski Jezus. V trenutku, ko je sin krščen in se pojavi krščanstvo, se Wäinämöinna poslovil od svojega ljudstva. Zadnja negotovost je izginila. Po njegovem nagubanem licu spolzi solza in breme pade z njegovih ramen. »Da, sin moj, ti si zmagovalec,« mu šepeta srce, polno radosti. »Zdaj sem svoboden in lahko grem brez skrbi dalje tako, kot se lahko svobodno in poln veselja vrnem nazaj. Hvala in slava naj bo Stvarniku.« Nato ga je stari mož krstil. Tega plemenitega otroka je oklical za kralja, gospodarja Karelije in zaščitnika vesolja.

Založba Rosa d.o.o.
Prevodi in prodaja knjig z gnostično vsebino
Celovška cesta 280 (pri banki Sparkasse)
1000 Ljubljana
Email: zalozba.rosalrc@gmail.com
www.zalozba-rosa.si

